

วาระสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๗ ฉบับที่ ๑ ม.ค.-มี.ค. ๒๕๕๕

๔๐ ปีมาแล้ว ถ้าไม่มีโครงการหลวง อะไรจะเกิดขึ้นบนพื้นที่สูงของประเทศไทย

สันทัด โรจนสุนทร
ราชบัณฑิตสำนักวิทยาศาสตร์
ราชบัณฑิตยสถาน

บทคัดย่อ

เมื่อ ๔๐ ปีมาแล้วปัญหาของพื้นที่สูงภาคเหนือมีความสำคัญมาก ชาวเขายากจนปลูกพืชเสพติดคือฝิ่น ตัดไม้ทำลายป่า อพยพอยู่เรื่อย ๆ โครงการหลวงเกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๒ เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพบว่า ชาวเขาได้เงินจากฝิ่นไม่มากนัก ยังมีความเป็นอยู่ที่แร้นแค้นและตัดไม้ทำลายป่าอยู่ตลอดเวลา จึงกำหนดให้นักวิชาการหาพืชที่มีราคาดีทดแทนฝิ่น สามารถนำไปขายในพื้นที่ด้านล่างได้ และมีเงินคืนให้แก่เกษตรกรชาวเขา ทำให้พวกเขาเริ่มอยู่กับที่ ไม่เคลื่อนย้ายและไม่ตัดไม้ทำลายป่า นับว่าเป็นโครงการเดียวในโลกที่ประสบความสำเร็จ ชาวเขาเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมให้ทำกินอย่างถาวร เลิกปลูกพืชเสพติด มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น เมื่อคนเหล่านี้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น การอยู่ของเขาบนพื้นที่สูงจึงเป็นไปได้ เพราะคนพวกนี้จะช่วยดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้มีสภาพคงที่ ทำให้เกิดความยั่งยืน ซึ่งการพัฒนาอย่างพอเพียง ที่มีความพอดีและเห็นผลอย่างชัดเจนสามารถใช้เป็นตัวแบบในการถ่ายทอดไปสู่หมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งในประเทศและนอกประเทศได้เป็นอย่างดี สิ่งที่ปรากฏชัดเจนคือความสามารถในการบูรณาการข้อมูลและกิจกรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ทำให้การทำงานบนพื้นที่สูงเป็นไปได้และยั่งยืน

คำสำคัญ : พัฒนอย่งยั่งยืน, พืชทดแทนฝิ่น, ช่วยชาวเขา, งานบนพื้นที่สูง

ปัญหาความมั่นคงและยาเสพติด

มีชนเผ่าหลายเผ่าที่ใช้ชีวิตอยู่บนพื้นที่สูงภาคเหนือทั่วไป ชนเผ่าเหล่านี้ต่างแสวงหาอำนาจเพื่อปกครองตนเอง เช่น กะเหรี่ยง ว้าแดง ซึ่งมีสภาพเหมือนชนเผ่าทางเหนือของพม่าในปัจจุบัน และยังมีข่าวเรื่องการต่อสู้อยู่จนถึงปัจจุบัน พื้นที่สูงเหล่านี้ไม่มีเส้นทางติดต่อหรือเข้าถึง อะไรจะเกิดขึ้นไม่มีใครรู้ในตอนนั้นคาราวานฝิ่นมีอิทธิพลเหนือทุกอย่าง แผ่นดินอาจลุกเป็นไฟเมื่อไรก็ได้ พบเขาหัวโล้นอยู่ทั่วไปดินแดนนั้นเป็นของใคร กองพล ๙๓ ของก๊กมินตั๋งถูกกองทัพของเหมาเจ๋อตงแห่งสาธารณรัฐประชาชนจีนบุกไล่โจมตีจนต้องถอยร่นเข้ามาในประเทศไทย กองทัพเหล่านี้มีอาวุธและค้อนขวานกล้าและอาจเข้าไปมีส่วนอย่างมากในการเป็นคาราวานฝิ่นในขณะนั้น การปลูกฝิ่นมีอย่างเปิดเผยทั่วไป การตัดไม้ทำลายป่าเพื่อ

ปลูกฝิ่นมีมากขึ้นอยู่เรื่อย ๆ ตำรวจชายแดนหรือทหารยังไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร และไม่มีอิทธิพลเหนือ กองกำลังต่าง ๆ ดังกล่าว ไม่มีถนนหนทางติดต่อถึงกันได้อย่างเช่นปัจจุบัน ไม่มีผู้แนะนำที่เข้าปฏิบัติในพื้นที่ ดังเช่นที่โครงการหลวงปฏิบัติอยู่ คนเฝ้าทั้งหลายดูจะไม่มีความเป็นของตนเองและจะเคลื่อนย้ายไปมา อยู่เรื่อย ๆ โดยไม่คำนึงถึงเขตของประเทศมากนัก ตลอดเวลาคนเหล่านี้มีฐานะยากจน มีความเป็นอยู่อย่าง แร้นแค้น พวกเขาไม่มีเป้าหมายที่แท้จริงและเคลื่อนย้ายไปมาอย่างเสรีอยู่ตลอดเวลา

เมื่อเกิดโครงการหลวงขึ้น พระอัจฉริยภาพได้นำไปสู่การมองภาพรวมและผลกระทบที่พึงมี ซึ่งนับวันจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และคงจะต้องถึงวิกฤตและไม่น่าจะดีนักสำหรับประเทศไทย

ระยะเวลาประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ พื้นที่สูงภาคเหนืออุดมไปด้วยฝิ่น สามเหลี่ยมทองคำซึ่งเป็น เขตติดต่อระหว่างประเทศ คือ ประเทศไทย ประเทศพม่า ประเทศลาว ประเทศเวียดนาม และแคว้นยูนนาน ของจีน มีพื้นที่ประมาณ ๑ ล้านตารางกิโลเมตร ในขณะนั้นเป็นพื้นที่หลักในการผลิตเฮโรอีนจากฝิ่นในโลก ฝิ่นเจริญขึ้นได้ดีมากในพื้นที่ภูเขาเหล่านี้ ระยษะนั้นคนเฝ้าต่าง ๆ อยู่กระจัดกระจายในพื้นที่สูงและแสวงหา อำนาจเพื่อปกครองตนเอง พื้นที่สูงมีการติดต่อคมนาคมลำบากมาก เพราะพื้นที่เป็นภูเขาซับซ้อนและไม่มี ถนนติดต่อถึงกัน เราเคยนั่งเฮลิคอปเตอร์ผ่านไปบริเวณถ้ำอบซึ่งเป็นบริเวณของกองพล ๙๓ ปรากฏว่า พวกเขามีการฝึกอาวุธและฝึกทหารกันอย่างเข้มงวด

สิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นก็คือ ชาวเขามีความเป็นอยู่อย่างแร้นแค้น เมื่อได้ รับการแนะนำให้ปลูกฝิ่นโดยผู้แนะนำสัญญาว่าจะให้พันธุ์และจะมาซื้อถึงที่ ชาวเขาจึงยอมรับทำโดยดี และสิ่งที่ชาวเขาเหล่านั้นทำตามปกติก็คือการหักร้างถางพง ตัดไม้ในป่าไปเรื่อย ๆ เพื่อทำกินและหันมา ปลูกฝิ่นเพราะรายได้ดี เราจึงพบภูเขาหัวโล้นอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งล้วนแต่เป็นผลจากการทำกินของ ชาวเขาทั้งสิ้น กิจกรรมนี้เกิดทั่วไปในบริเวณสามเหลี่ยมทองคำ ไม่มีใครเข้าไปถึงพวกเขา นอกจากพวกที่มา ซื้อฝิ่นซึ่งมักจะมาพร้อมกับกิจกรรมด้านการพนัน ชาวเขาจะได้รับการชักชวนให้เล่นการพนันจนหมดตัว แล้วกลับมาปลูกฝิ่นใหม่ เป็นวัฏจักรที่น่ากลัวมาก

กำเนิดโครงการหลวงเมื่อประพาสต้นบนดอย

ช่วงเวลานั้น คือประมาณ ๔๐-๕๐ ปีมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินไปตามที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย และได้เสด็จพระราชดำเนินไปยัง บริเวณพื้นที่สูงอยู่หลายครั้ง ทรงใช้เฮลิคอปเตอร์เป็นพาหนะในการเสด็จพระราชดำเนินไป เพราะไม่ทรง สามารถใช้พาหนะอื่นได้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเล่าว่า ทรง “ไปเที่ยว” อันที่จริงหม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เรียกว่า เป็นการ “ประพาสต้นบนดอย” ที่สำคัญยิ่งเพราะได้เปลี่ยนวิถีชีวิตต่อสถานภาพของพื้นที่สูง

ไปอย่างสิ้นเชิง ทรงมองเห็นปัญหาอย่างทะลุปรุโปร่ง ทรงมองเห็นความเกี่ยวโยงของปัญหาการปลูกฝิ่น และการตัดไม้ทำลายป่า ซึ่งเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อประชาชนคนไทยและพื้นที่ป่าของประเทศ ปัญหาหลักเหล่านี้จำเป็นต้องแก้ไขไปพร้อม ๆ กัน นั่นคือ ความยากจนของชาวเขา การปลูกพืชเสพติด และการตัดไม้ทำลายป่า ความยากลำบากที่ต้องต่อสู้ในขณะนั้นก็คือ การคมนาคมสิ่งแรกที่ทรงมองเห็นทันทีก็คือการบูรณาการข้อมูลเข้าด้วยกันเพื่อการแก้ปัญหาอย่างถูกต้องได้ผลและยั่งยืน สิ่งที่สองที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบอย่างชัดเจนก็คือจะต้องได้ข้อมูลจากต้นตอ เคยมีรับสั่งไว้ว่า “ฉันต้องไปสัมผัสมองเห็นด้วยตาตนเอง เพื่อจะได้รู้ถึงความต้องการของชาวบ้าน” เมื่อทรงไปเยี่ยมบ้านแม่วูดอยปุย ซึ่งอยู่ห่างจากพระตำหนัก ภูพิงคราชนิเวศน์ ประมาณ ๑๐ นาที โดยทางรถ แต่ขณะนั้นต้องเสด็จพระราชดำเนินด้วยพระองค์เอง ทรงถามพวกเขาว่า ชายฝิ่นได้เท่าไร เมื่อพวกเขากราบบังคมทูลให้ทรงทราบ พระองค์ท่านก็ทรงถามต่อไปว่า แล้วลูกท้อพื้นเมือง ซึ่งนิยมเอาไปดองเมื่อยังดิบอยู่จะได้เงินเท่าไร และที่นั่นเองพระองค์ท่านจึงทรงทราบว่า เงินที่พวกเขาได้รับไม่ต่างกันมากเท่าไรนัก ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงมีพระราชดำริว่าถ้าเป็นเช่นนี้ พวกเราน่าจะสู้กับฝิ่นได้ เพราะก่อนหน้านี้เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมโครงการไม้ผลของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ที่ห้วยคอกม้าใกล้ ๆ กับพระตำหนัก ภูพิงคราชนิเวศน์ ทางมหาวิทยาลัยต้องการจะหาไม้ผลที่สามารถปลูกแทนป่าไม้ที่ถูกตัดลง เช่น การติดตามต่อกิ่งท้อพันธุ์ดีจากต่างประเทศ บนต้นตอท้อพื้นเมือง ซึ่งปรากฏว่าได้ผลเป็นอย่างดี เมื่อทรงนำทั้ง ๒ เรื่องมาบูรณาการเข้าด้วยกัน จึงทรงมีความคิดที่แยบยลว่า น่าจะคิดใช้การปลูกท้อวิธีใหม่ทดแทนการปลูกฝิ่น จึงจะยังคงรักษาระดับรายได้ของชาวเขาไว้ได้นอกจากนั้น ไม้ผลยังทำหน้าที่เหมือนป่าไม้ดั้งเช่นที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ต้องการ จะทำอยู่ในขั้นแรก โครงการที่เกิดขึ้นในช่วงนั้น คือ “โครงการพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา” และเน้นที่การช่วยชาวเขาโดยตรง ต่อมาเมื่อกิจการขยายขึ้นและครอบคลุมงานหลายประเภทเข้าด้วยกัน จึงเปลี่ยนเป็น “โครงการหลวง” เช่นปัจจุบัน และนี่คือกำเนิดของโครงการหลวง ซึ่งถือเป็นพระอัจฉริยภาพในการบูรณาการ การทำให้ความเป็นอยู่ของชาวเขาดีขึ้น ลดการตัดไม้ทำลายป่า และเลิกการปลูกฝิ่น โดยหาพืชทดแทนที่ขายได้ เมื่อรวมเข้าด้วยกันนับว่าเป็นการทรงงานที่มีความแยบยลอยู่เป็นอย่างมาก และทำให้เกิดผลต่อเนื่องในที่สุด สิ่งที่ทรงทราบในขั้นต่อไปก็คือ การทำงานประเภทพัฒนาชนบท ไม่ว่าจะเป็นที่สูงหรือที่ต่ำ จำเป็นจะต้องใช้เวลา เพราะทรงรู้ว่าจะต้องเปลี่ยนความคิดของคน คือเปลี่ยนความคิดของชาวเขาให้เห็นพ้องตามเรา และได้เคยรับสั่งให้ชาวต่างประเทศได้ทราบว่า งานที่ทรงทำอย่างน้อยต้อง ๓๐ ปี จึงจะเห็นผล และต้องให้เวลาสำหรับงานนี้ ถ้าอยากเห็นผล

บูรณาการข้อมูลเพื่อการปฏิบัติ

ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่พระเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าจำเป็นจะต้องมี เรื่องนี้ซ่อนอยู่ในรูปของ “การปิดทองหลังพระ” คือให้คนอื่นได้หน้า (ชื่อเสียง) แต่เราได้งาน โดยมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งซึ่งเป็นที่มาของวิธีดำเนินงานโครงการหลวงและเป็นความร่วมมือจากทุกภาคส่วนว่า “คงไม่มีความภูมิใจใจที่เหนือกว่าแล้วเพราะเราต้องปิดทองหลังพระ ต้องปิดเร็ว ๆ ด้วย ไม่มีขั้นตอน และช่วยเขาให้ช่วยตัวเองให้จงได้” มีวิธีเดียวในขณะนั้นก็คือ “การลดขั้นตอน” ต้องทำไปใช้ไปเพื่อให้ได้ผลเร็ว มีคำง่าย ๆ อีกคำหนึ่งคือ “เร็ว ๆ เข้า” ซึ่งแปลว่า มีปัญหาเรื่องความมั่นคงและมีปัญหาเรื่องที่เขาเขาต้องการความช่วยเหลือโดยเร็ว แปลว่าเราต้องดึงเขาออกมาจากการปลูกฝิ่นให้ได้ และที่สำคัญต้องให้เขา “ช่วยตัวเอง” ให้ได้ ช่วยเราดูแลพื้นที่พุทธรักษาธรรมชาติ ช่วยเราอนุรักษ์พื้นที่สูงอย่างถูกขั้นตอน หากทำเช่นนี้พวกเขาจึงจะอยู่บนที่สูงได้ งานในตอนนั้นก็คือ กระบวนการบูรณาการเพื่อทำให้เกิดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นซึ่งมีหลายประเภทด้วยกัน นั่นคือ ถนนติดต่อซึ่งกันและกัน โอกาสในการใช้ไฟฟ้าในบริเวณศูนย์ต่าง ๆ ของโครงการหลวง ที่สำคัญทำให้การติดต่อนำผลิตผลต่าง ๆ ลงมาขายที่พื้นที่ข้างล่าง และช่วยเรื่องการเก็บรักษาให้สด โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีการคัดบรรจุที่ถูกต้อง ทำให้ผลิตผลเหล่านั้นถึงตลาดได้ในสภาพที่ดี ในปัจจุบันผลิตผลจะถูกส่งลงมาในสภาพของรถห้องเย็น ทำให้ถึงตลาดได้ในสภาพที่ดี และสามารถส่งให้บริษัทการบินไทยเพื่อให้บริการเป็นอาหารบนเครื่องบิน ไม่ว่าจะบริษัทการบินใดที่แวะจอดที่สนามบินของเรา ชื่อเสียงของโครงการหลวงทำให้เราได้รับการยอมรับในเรื่องของความสะอาดปลอดภัย ทำให้เราสามารถอยู่ในตลาดระดับบนได้ในขณะนี้ นั่นคือในซูเปอร์มาร์เก็ต และมีโอกาสสูงในการส่งออก อย่างน้อยก็ส่งไปประเทศใกล้เคียง อีกส่วนหนึ่งที่ทำให้เราได้รับความเชื่อถือก็คือ ผลผลิตของโครงการหลวงจากศูนย์ที่เลือกแล้วประมาณ ๑๐ ศูนย์ ได้รับการยอมรับในแง่ของมาตรฐานจาก Globalgap ซึ่งเป็นมาตรฐานระดับโลก ได้รับการยอมรับจากประเทศต่าง ๆ ๔๐ กว่าประเทศ โดยมีการเริ่มต้นจากประเทศในแถบยุโรป แต่ที่เหมาะสมกับเราเป็นอย่างมากก็เพราะ Globalgap เน้นมากในเรื่องสิ่งแวดล้อม ซึ่งเราถือว่าเป็นสิ่งที่โครงการหลวงให้ความสำคัญอยู่เป็นอย่างมาก เพราะเรารู้ยู่ตลอดเวลาว่า เราทำงานอยู่บนหลังคาของประเทศไทย และต้องระมัดระวังเรื่องพุทธรักษาธรรมชาติเป็นอย่างมาก นี่เป็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นถึงอยู่ตลอดเวลา

ถึงตอนนี้เราควรมองให้ลึกกว่าปกติ แล้วเราจะเริ่มมองเห็นสิ่งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเน้นในตอนหลังเกี่ยวกับ “ความพอเพียง” ความพอเพียงนั้นสืบเนื่องมาจากการทรงงานตั้งแต่แรกในโครงการหลวง ทรงเน้นในหลายโอกาสถึงความยั่งยืนในขณะที่ไม่เคยมีใครกล่าวถึงมาก่อน และรับสั่งถึงตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๗ ว่า ถ้าเราสามารถทำโครงการให้สำเร็จ ให้เขาเขาอยู่เป็นหลักแหล่ง สามารถ

อยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้รักษาดินให้เป็นประโยชน์ต่อไป ประโยชน์นี้ จะยั่งยืนมาก ถึงตรงนี้ขออน้อมนำพระราชกระแสรับสั่งทั้งหมดเนื่องในโอกาสที่เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเยี่ยมคณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ซึ่งเราถือว่าเป็น พระราชกระแสดูงานที่ทรงกล่าวถึงกระบวนการต่าง ๆ ของโครงการหลวงไว้ทั้งหมดทุกขั้นตอน

“เรื่องที่จะช่วยชาวเขาและโครงการชาวเขานั้นมีประโยชน์โดยตรงกับชาวเขาเพื่อจะส่งเสริม และสนับสนุนให้ชาวเขาความเป็นอยู่ดีขึ้น สามารถที่จะเพาะปลูกสิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นรายได้ ของเขาเอง ที่มีโครงการนี้ จุดประสงค์อย่างหนึ่งก็คือ มนุษยธรรม หมายถึง ให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นทุรกันดาร สามารถที่จะมีความรู้และพียงตัว มีความเจริญได้อีกอย่างหนึ่ง ก็เป็นเรื่องช่วยในทางที่ทุกคนเห็นว่าควร จะช่วย เพราะเป็นปัญหาใหญ่ก็คือ ปัญหาเรื่องยาเสพติด ถ้าสามารถช่วยชาวเขาปลูกพืชที่เป็น ประโยชน์บ้าง เขาจะเลิกปลูกยาเสพติด คือ ฝิ่น ทำให้นโยบายการระงับการปราบปรามการปลูกพืช ฝิ่นและการค้าฝิ่นได้ผลดี อันนี้ก็เป็นผลอย่างหนึ่ง ผลอีกอย่างหนึ่งซึ่งสำคัญมากก็คือ ชาวเขาตามที รู้เป็นผู้ที่ทำการเพาะปลูกโดยวิธีที่จะทำให้บ้านเมืองของเราไปสู่หายนะได้ โดยที่ถางป่าและปลูกโดย วิธีที่ไม่ถูกต้อง ถ้าพวกเราทุกคนไปช่วยเขา ก็เท่ากับช่วยบ้านเมืองให้มีความดี ความอยู่ดีกินดี และ ปลอดภัยได้อีกทั่วประเทศ เพราะถ้าสามารถทำโครงการนี้ได้สำเร็จ ให้ชาวเขาอยู่เป็นหลักเป็นแหล่ง สามารถที่จะมีความเป็นอยู่ดีกินดีพอสมควร และสนับสนุนนโยบายที่จะรักษาป่าไม้ รักษาดินให้เป็น ประโยชน์ต่อไป ประโยชน์อันนี้จะยั่งยืนมาก”

พืชทดแทนฝิ่นและความยั่งยืน

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า เมื่อทรงต้องตัดสินใจพระราชหฤทัยว่าจะเริ่มปฏิบัติโดยเริ่มต่อสู้กับการทำลายป่า และการปลูกฝิ่น จำเป็นจะต้องเริ่มต้นด้วยการหาพืชทดแทนฝิ่น ในขณะนั้นภูมิอากาศบนที่สูงไม่เหมือนที่โด นั้นคือ กลางวันร้อนกลางคืนหนาว และมีความชื้นสูง และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรับสั่งอยู่ตอนหนึ่งว่า “เมื่อเข้าไปในบริเวณหรือเรื่องที่เราไม่รู้ เมื่อไม่รู้เราต้องวิจัย” และนั่นคือหลักปรัชญาที่เราใช้ในการปฏิบัติ คือ การเสาะหาพืชทดแทนฝิ่น โดยเมื่อปลูกแล้วจะต้องเอาไปขายในตลาดให้ได้ ซึ่งแปลว่าของที่ต้องมีตลาด และเมื่อขายได้จำเป็นต้องมีเงินคืนให้แก่เกษตรกรชาวเขา เพราะความสำคัญอยู่ตรงที่มีเงินคืนมา ซึ่งแปลว่า สิ่งที่เราแนะนำให้เขาทำเป็นส่วนหนึ่งของความสำเร็จที่จะเป็นความภาคภูมิใจของทั้งเขาและเรา และจะทำให้พวกเขาเชื่อว่า สิ่งที่เราทำหรือช่วยเขาให้ทำเป็นสิ่งที่ดี ความรู้สึกในการเป็นพวกเดียวกัน เป็นสิ่งที่สำคัญมาก เมื่อเขาเชื่อเรา ก็จะทำให้การทำงานสะดวกยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงกล่าวซึ่งเป็นนวัตกรรม ที่สำคัญยิ่งที่เกิดแก่ชาวเขา โดยที่เขาได้รางวัลกลับคืนมาในรูปของเงิน ส่วนโครงการหลวงได้ผลลัพธ์ ซึ่งเมื่อทำต่อไปเรื่อย ๆ จะทำให้เขามีอาชีพและสามารถเลี้ยงตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ถ้าเขาไม่มีความ

พอเพียงในการใช้ธรรมชาติเพื่อการทำมาหากิน การอยู่ของชาวบ้านพื้นที่สูงจะไม่ยั่งยืนอย่างแน่นอน วัฏจักรของธรรมชาติจะเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา และจะต้องปรับตัวให้ได้สมดุลใหม่อยู่ตลอดเวลาเช่นกัน เพื่อให้เกิดความยั่งยืน งานของเราบนพื้นที่สูงมองสิ่งนี้เป็นส่วนสำคัญ และความยั่งยืนในการพัฒนา คือ สิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง จนถึงปัจจุบันนี้ เราทำงานมาแล้วถึง ๔๐ กว่าปี บนพื้นที่สูง ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ ๒,๐๐๐ ตารางกิโลเมตร มีศูนย์พัฒนาฯ อยู่ประมาณ ๓๘ ศูนย์ ครอบคลุมพื้นที่ ๓๐๖ หมู่บ้าน มีชาวเขาประมาณ ๒๐๐,๐๐๐ คน อยู่ในภาคเหนือตอนบนครอบคลุมพื้นที่ของ ๖ จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน พะเยา ลำปาง และแม่ฮ่องสอน ในบรรดาศูนย์ทั้งหมดมีประมาณ ๑๐ กว่าศูนย์ที่ถือว่าก้าวหน้า ศูนย์ที่พัฒนาได้พอสมควร มีประมาณ ๑๐ กว่าศูนย์ และอีก ๑๐ กว่าศูนย์ที่ส่วนมากอยู่ห่างไกล เดินทางลำบาก และยังต้องพัฒนาให้มากกว่านี้ ในส่วนสำคัญที่สุดคือ การปลูกพืชทดแทนฝิ่น ซึ่งโครงการหลวงได้สร้างความหลากหลายเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่แต่ละแห่งและได้รับการยอมรับว่าเป็นโครงการเดียวในโลกที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้ เราจะมีไม้ผลอยู่ประมาณ ๑๕ ชนิด ทั้งไม้ผลเมืองหนาว คือ พืช ฝรั่ง ไม้ผลขนาดเล็ก เช่น สตรอว์เบอร์รี กีวี และไม้ผลค่อนข้างมาทางเขตร้อน เช่น มะม่วง อะโวคาโด ด้านไม้ดอกมีประมาณ ๒๐ ชนิด ส่วนใหญ่จะเป็นกุหลาบและเบญจมาศ นอกจากนั้น จะเป็นไม้ดอกนำเข้ามาเพื่อดึงดูดความสนใจจากตลาด ทำให้มีความแปลกใหม่ สีสีนสวยงาม ส่วนผักและสมุนไพรประมาณ ๖๐ ชนิดมีความหลากหลายมาก ขึ้นอยู่กับความต้องการของตลาด มีผักกาดหอมห่อเป็นพืชน้ำ ตามด้วยกะหล่ำต่าง ๆ และผักโบราณาชนิด สมุนไพรจะเป็นพวก เซส คาโมมาย ฯลฯ ซึ่งนำส่งสู่ตลาดระดับบนเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนั้น ก็มีพืชไร่ เช่น ถั่วแดงหลวง ถั่วต่าง ๆ ชา กาแฟ รวมไปถึงปลาเทราต์ ปลาสเตอร์เจียน และกุ้งก้ามแดง ตลาดของโครงการหลวงเป็นตลาดระดับบน โรงแรม และซูเปอร์มาร์เก็ต รวมทั้งการส่งออกและการจัดส่งให้แก่บริษัทการบินไทย และบริษัทการบินอื่น ๆ

รูปแบบที่ควรถ่ายทอดของมูลนิธิโครงการหลวง

เมื่อมองว่าโครงการหลวงมีรูปแบบที่น่าจะนำไปใช้ได้ในที่อื่น ๆ ปัจจุบันทางราชการได้ตั้งหน่วยงาน “วิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง” ขึ้น ในรูปขององค์การมหาชน เพื่อช่วยถ่ายทอดรูปแบบของโครงการหลวงไปในที่อื่น ๆ ของภาคเหนือ โดยถือว่ามูลนิธิโครงการหลวงสามารถครอบคลุมพื้นที่ได้ไม่เกินร้อยละ ๒๐ ของพื้นที่ทั้งหมด รูปแบบของมูลนิธิโครงการหลวงจึงเป็นสิ่งที่สมควรถ่ายทอดและนำไปใช้ในพื้นที่สูงอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณพื้นที่สูงในเขตประเทศข้างเคียงซึ่งอยู่ในอนุภูมิภาคุ่มน้ำโขง (Greater Mekong Subregion; GMS) ซึ่งมีสภาพเป็นภูเขาที่สลับซับซ้อนเป็นส่วนใหญ่เหมือนภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ต้นแบบ (Model) ของมูลนิธิโครงการหลวงก็คือ เมื่อบูรณาการข้อมูลทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้ว จะพบว่าครอบคลุมปัจจัยอยู่ ๓ อย่าง นั่นคือ

๑. การส่งเสริมอาชีพทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนนี้เป็นสิ่งที่โครงการหลวงได้ทำมาตลอด ทำให้ชาวเขาโดยทั่วไปมีอาชีพที่ดีในการปลูกพืชนานาชนิด ตั้งแต่ไม้ผล ไม้ดอก จนกระทั่งถึงผัก และสมุนไพรต่าง ๆ ในที่หลายแห่งสามารถรักษามาตรฐานได้สูง ทำให้ได้รับมาตรฐานการยอมรับแบบ Globalgap
๒. การดูแลชุมชนที่เข้มแข็ง งานด้านนี้พบว่า การดูแลประชากรให้สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชุมชนนั้น ๆ รวมตัวกันดีเป็นอย่างดี มักจะมีความร่วมมือที่ดีและจัดตั้งเป็นสหกรณ์ในการปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี
๓. การดูแลทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ในระดับดี รวมไปถึงการฟื้นฟูให้กลับมาอยู่ในสภาพที่ดี ควบรวมไปถึงความสามารถของชาวเขาในเรื่องนี้กับกระบวนการอนุรักษ์ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการแนะนำอย่างเข้มงวด เพราะเป็นกระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งแก่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

ดังนั้น เราจะเห็นได้ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้โครงการหลวงอย่างเต็มที่ในการดูแลคนซึ่งเป็นชาวเขาในพื้นที่ให้มีโอกาสพึ่งตนเองได้ พวกเขาจึงพัฒนาพื้นที่ภูเขาให้กลับมาเขียวขจีเต็มไปด้วยป่าไม้ดั้งเดิมในบริเวณที่สูงโดยมีความเป็นพื้นที่ป่าอย่างแท้จริง มีวิธีการอนุรักษ์ที่ถูกต้องและเหมาะสม หากบูรณาการกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยดีและเหมาะสม ย่อมจะเกิดความพอดีขึ้น ความพอดีดังกล่าวจะต้องรักษาเอาไว้ หากทำได้จะเกิดความพอเพียงด้านทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติไม่ถูกทำลาย เพราะคน (บางคน) มีสำนึกในเรื่องดังกล่าว กิจกรรมของโครงการหลวงจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งถือว่าการปฏิบัติตามธรรมชาติมากที่สุดตามรอยพระยุคลบาท.

บรรณานุกรม

๑. สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์แห่งชาติ. ๒๕๓๙. **ประพาสต้นบนดอย**. คณะกรรมการเอกลักษณ์แห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๔๒๙ หน้า.
๒. National Identity Office. 2000. King Bhumibol : Strength of the land office of the Prime Minister Bangkok, 429 p.
๓. Renard R. D. 2001. Opium Reduction Thailand 1970-2000 A thirty year Journey UNODC Bangkok, 199 p.
๔. National Identity Foundation 2011. Royal Activities and International Cooperation. The national Identity Office Thailand, 315 p.